ХРОНІКА

ІНСТИТУЦІЙНЕ СЕРЕДОВИЩЕ МІСТА В ДИСКУСІЯХ XV МІЖНАРОДНОЇ НАУКОВОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ «КИЇВ І КИЯНИ В СОЦІОКУЛЬТУРНОМУ ПРОСТОРІ УКРАЇНИ»

Будь-яка інтелектуальна ініціатива доводить свою доречність і ефективність сталістю реалізації та набуттям багажу традицій. Слушність цієї тези підтверджується 15-річною історією проведення наукових конференцій з урбаністичної проблематики у стінах Київського столичного університету ім. Бориса Грінченка. Заявлений у назві форуму напрям історичної урбаністики — місто й містяни у просторі країни (Київ і його мешканці слугують матрицею для вивчення узагальнених проблем еволюції міста як феномену в історії України) — з року в рік деталізувався в одному з актуальних питань міської історії. Лише від початку активної фази російсько-української війни, коли конференція не тільки не припинила роботи, але отримала «друге» дихання, тут обговорювалися складні багатоаспектні питання: «Місто як інформаційно-комунікаційний осередок» (2022), «Місто у війні» (2023), «Міська історія у наративах» (2024), «Політика пам'яті у минулому й сьогоденні» (2025).

20 травня цього року організатори заходу — співробітники кафедр історії України та всесвітньої історії Факультету суспільно-гуманітарних наук — у співпраці з працівниками низки академічних наукових закладів України (Інститут історії України й Інститут української археографії та джерелознавства ім. М.С. Грушевського НАН України, Науково-дослідний інститут історичної урбаністики)

Цитування: Будзар М., Гедьо А. Інституційне середовище міста в дискусіях XV Міжнародної наукової конференції «Київ і кияни в соціокультурному просторі України». *Український історичний журнал*. 2026. № 5 (590). С. 244—254.

© Видавець ВД «Академперіодика» НАН України, 2026. Стаття опублікована на умовах відкритого доступу за ліцензією CC BY-NC-ND 4.0 (https://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/)

й науковцями із закордонних установ (Університет ім. Миколая Коперника в Торуні (Польща) та Університет Сетон-Голл (США)) темою конференційної дискусії обрали інституційне середовище міста, маючи за основне завдання дослідити місто як ключовий локус трансформаційних процесів через діяльність провідних інституцій, що історично формували адміністративний, інтелектуальний і культурний складники його ландшафту.

У вітальних промовах, якими відкрили конференцію представники Київського столичного університету ім. Бориса Грінченка професорка *Наталія Віннікова* і проф. *Віталій Андрєєв*, а також закордонні учасники — проф. *Джеймс К. Дейлі* (Університет Сетон-Голл, Нью-Джерсі, США), д-р філософії *Панайотіс Ксенофонтос* (Оксфордський університет, Сполучене Королівство), було наголошено на тому, що інституції є вагомим чинником формування політичної структури й соціальних практик, важливою формою виявлення суспільної свідомості. Закордонні науковці також виразили підтримку ініціативі українських колег та їхньому прагненню продовжувати дослідження у граничних обставинах війни.

На пленарному засіданні провідні дослідники розглянули проблему розвитку інституційного середовища міста в історичній ретроспективі, використовуючи потенціал історико-антропологічної оптики. Кілька концептуальних виступів окреслили засадничі вектори еволюції інституцій у просторі сучасного українського міста, наголосивши на їхній ролі у забезпеченні стійкості міського соціуму перед трагічними викликами сучасності.

Професор *Ігор Гірич* (Інститут української археографії та джерелознавства ім. М.С. Грушевського НАН України) у доповіді «Національні аспекти суспільної проблематики в діяльності самоврядування Києва XIX — початку XX ст.» через реконструкцію просопографічного портрета очільників міста дослідив процес поступових змін у царині міського самоврядування Києва в 1834—1919 рр. Простеживши соціопрофесійну еволюцію управлінської еліти, дослідник зауважив, що впродовж XIX ст. провідною силою в управлінні Києвом був купецький стан, з якого походили майже всі 19 міських голів, що зумовлювало суто прагматичний, торгівельно-економічний підхід до життєдіяльності міста. Трансформація соціально-фахового профілю влади сталася на початку XX ст., коли купців посунули представники інтелектуальної еліти, які спиралися на виконавців високої кваліфікації та вдавалися до раціональних методів адміністрування. Доповідач виокремив етапи етнополітичних впливів у Київській Думі: час панування російського купецтва (П. Дегтярьов, П. Єлисеєв, С. Личков, А. Бухтєєв та І. Ходунов, який обирався тричі, на початку XX ст. — В. Проценко) переривався проявами української суспільної активізації під час ліберальних «відлиг» (врядування М. Балабухи в рік створення Кирило-Мефодіївського братства та Г. Покровського в період заснування перших громад), короткочасним посиленням польського чинника до повстання 1863 р. (Й. Завадський), реформаторською добою Ф. Войтенка (час активності В. Антоновича та М. Драгоманова) та «німецькою» епохою (Г. Фінке, Г. Ейсман, М. Рен-

ненкампф), коли очільники Київської Думи німецького коріння ділили владу з меценатами П. Демидовим Сан-Донато й І. Толлі. Спікер дійшов висновку, що найбільшого модернізаційного злету Київ досягав за урядування поміркованих ліберaлів-центристів (С. Сольського й І. Дьякова), коли господарський прагматизм переважав над ідеологічними суперечками. Теоретичною базою доповіді І. Гирича стало твердження про те, що київський міський управлінський корпус не діяв ізольовано, вправно реагуючи на загальноімперські політичні коливання Російської імперії.

Зацікавила учасників форуму доповідь професорки *Оксани Драч* (Київський столичний університет ім. Бориса Грінченка) «Жіночі гімназії Києва — інституції формування інтелектуалок: соціокультурний портрет вихованок 1914 р.» Для дослідження «жіночого фактора» діяльності урбаністичної спільноти початку XX ст. історикиня використала різноманітні документи з фондів Державного архіву міста Києва й Центрального державного історичного архіву України в м. Київ. Це сформувало доказову статистичну базу розвідки, що базувалася на висновку про стрімке зростання мережі жіночих середніх навчальних закладів Києва за 1899—1914 рр. (кількість гімназій і прогімназій зросла в 5,25 раза, контингент вихованок — у 3,68 раза) і демократизацію освіти з середини XIX — до початку XX ст. (питома вага учениць зі спадкових дворян зменшилася з 20,04 % до 8,52 %, натомість зросло представництво селян (з 4 % до 14,13 %), міщан (з 27,7 % до 34,05 %) і особистих дворян-чиновників (25,27 % у 1914 р.). Доповідь продемонструвала урізноманітнення інституційної інфраструктури жіночої освіти в Києві як фактора модернізації міста. Доповідачка використала відомості щодо функціонування державної Київської міністерської гімназії ім. Святої княгині Ольги, приватних закладів Л. Браткової, М. Батцель, Н. Байкової, А. Дучинської, Е. Євсеєвої, А. Жекуліної, В. Жеребцової, С. Ігнатьєвої, М. Клуссінш, Н. Конопацької, М. Левандовської, закладу в селищі Пуща-Водиця та гімназії при євангелічно-лютеранській церкві. Ще однією базовою тезою виступу О. Драч стала демонстрація етноконфесійних зрушень у жіночій освіті в Києві до 1914 р.: збереження та незначне зростання (з 58,99 до 65,75 %) домінування православних, помітне зменшення питомої ваги римо-католичок (з 13,48 до 6,55 %) і лютеранок (з 7,22 до 3,1 %), стабілізація чисельності учениць юдейського віросповідання, навіть попри обмеження, на рівні 24,4 % до початку Першої світової війни. Теоретичні умовиводи О. Драч унаочнила переконливими прикладами — описами життєвих шляхів осіб із двох етноконфесійних кіл — юдейки Фруми-Сарри Берман (золота медалістка гімназії Е. Євсеєвої) та українки Іулітти Дашко (випускниця Києво-Подільської гімназії 1912 р.), створеними з використанням методів мікроісторії та біографічного аналізу. Тобто, реконструкцію колективного портрета київської гімназистки доповідачка персоніфікувала долями конкретних осіб, які долали дискримінаційні бар'єри на шляху до вищої освіти через безперервне самовдосконалення та здобуття фінансової самостійності.

Не менш ґрунтовними були доповіді, які базувалися на аналізі інституційного процесу в Україні у складі радянської імперії — СРСР. Їхні авторки зупинилися на одному з найбільш контроверсійних періодів радянізації України — 1930-х рр. Для досліджень був обраний історико-культурний підхід.

Пам'яткознавиця, києвознавиця *Олена Мокроусова* (Київський науково-методичного центр по охороні, реставрації та використанню пам'яток історії, культури і заповідних територій) у виступі «Роль архітектурно-художньої ради міської ради у формуванні забудови Києва 1930-х років (За документами Павла Альошина)» відтворила діяльність Архітектурно-художньої ради при Київській міській раді з метою вивчення експертного механізму створення архітектурного обличчя міста за доби тоталітарного транзиту 1930-х рр. (перенесення столиці з Харкова до Києва). Використавши унікальні першоджерела з особистого архіву київського зодчого Павла Альошина, науковиця дослідила перебіг професійних дискусій і дію механізмів інституційного контролю за візуальним образом міста в умовах масштабної реконструкції столиці. На основі документів О. Мокроусова переконливо довела: Архітектурно-художня рада була тією міською інституцією, що діяла як потужний інтелектуальний та естетичний цензор, з середини 1930-х рр. визначаючи вектори переходу київської архітектурної школи від аскетичного конструктивізму до монументального радянського класицизму (постконструктивізму). Дослідниця наголосила на складному фаховому компромісі провідних представників української мистецької еліти, зокрема Валеріана Рикова, Василя Кричевського, Олександра Вербицького: вони повсякчас балансували між тиском партійної номенклатури, яка вимагала помпезного «освоєння класичної спадщини», і власними переконаннями щодо необхідності збереження історичного ландшафту стародавнього міста, дотримання раціональності й професійних принципів масштабування у плануванні міських просторів. Увагу учасників заходу привернули конкретні кейси, розглянуті О. Мокроусовою для унаочнення реального впливу рішень ради на долю київських новобудов. Прикладом успішного компромісу став житловий будинок на вул. Інститутській, 15/5 (проєкт Йосипа Каракіса), де раді вдалося гармонізувати складний рельєф місцевості та монументальний об'єм споруди. Водночас будинок на вулиці Академіка Богомольця, 4 і проєкт Інституту експериментальної біології та патології, власні роботи Павла Альошина, що демонстрували бездоганне володіння інструментами класичної тектоніки, отримали цілковите схвалення колег. Доповідачка розповіла й історію нереалізованих чи радикально змінених проєктів, які окреслювали межі дозволеного в тоталітарному міському просторі. Приміром, рада змогла відхилити первинний масштабний проєкт житлового будинку М. Шехоніна для забудови ділянки на вул. Володимирській, 1 через загрозу візуального придушення ансамблю Софійського собору й залишків Десятинної церкви. О. Мокроусова змогла аргументовано схарактеризувати діяльність Архітектурно-художньої ради міськради в 1930-х рр. як вирішального чинника, що сприяв збереженню Києва від хаотич-

ної, естетично бідної забудови за часів форсованої радянської реконструкції. Її розвідка демонструє приховані, але послідовні зусилля фахової спільноти задля збереження унікального духу Києва в умовах жорсткого ідеологічного тиску та сприятиме подальшій деконструкції радянського міського міфу).

Трагічні перетворення міського інституційного середовища за часів остаточного оформлення радянського тоталітаризму стали предметом дослідження музейниці *Анни Яненко* (Національний заповідник «Києво-Печерська лавра») та були представлені в доповіді «Тоталітарна трансформація музейного ландшафту: Київ 1930-х років». Використавши різновидові архівні документи — фотоматеріали, періодику, путівники — науковиця дослідила примусову зміну функцій інституцій у сфері культури, перехід від академічної моделі (до 1930 р.) до тоталітарного радянського стандарту (після 1934 р.), опертого на «формаційний підхід» та ідею класової боротьби. На прикладі видатних архітектурних ансамблів Києва доповідачка відтворила процеси більшовицької музеєфікації та десакралізації церковних споруд. Процес секуляризації Києво-Печерської лаври й виселення ченців з її території, перетвореної на Всеукраїнський музейний городок, супроводжувався агресивним ідеологічним переформатуванням сакрального простору, який було цинічно використано задля демонстрації «класової сутності релігії». Схожа доля спіткала й Володимирський собор, де в межах державної програми войовничого атеїзму було організовано Антирелігійний музей, коли унікальні інтер'єри собору й сакральні артефакти використовувалися як наочні посібники для спростування релігійних догматів і нівелювання духовної культури українців. Як джерело доповідачка використала видання «Київ: Провідник» за редакцією Федора Ернста, у якому, хоча й було збережено описи старокиївських пам'яток у такому обсязі, що видання згодом було фактично заборонено для використання, але вже проглядало тотальне переформатування міського наративу, коли пам'ятки княжої доби трактувалися як спадщина феодалізму, а екскурсійні маршрути спрямовувалися до Музею революції та філії Центрального музею В.І. Леніна в будівлі колишнього Педагогічного музею (тогочасна вул. Короленка, 57). Як промовистий приклад трагічного розриву кадрової та наукової наступності в українському музеєзнавстві А. Яненко навела історію погрому української музейної школи в першій половині 1930-х рр., що ще раз засвідчило вирішальну роль соціокультурних інституцій у житті суспільства.

Низку виступів на пленарному засіданні було присвячено репрезентації міста як простору, де відбувався процес інституалізації української науки навіть в умовах бездержавності або псевдодержавності радянської доби, а також як середовища, де проявилася медійна й комеморативна стійкість українського суспільства в умовах екзистенційних викликів воєнного часу.

Професор *Олег Журба* (Дніпровський національний університет ім. Олеся Гончара) у доповіді «Місто як фактор інституалізації модерної української науки», використовуючи статути наукових товариств, архівні плани міст і програмні видання, запропонував інтегрування історико-урбаністичного й історіо-

графічного підходів до вивчення інтелектуальної історії України XIX — початку XX ст. У виступі дослідника модерне місто постало самостійним фактором впливу на інституційну архітектуру й комунікаційні практики науки. Доповідач проаналізував такі інфраструктурні чинники інституалізації міського простору як географічна локалізація осередків знань (Київ, Харків, Одеса, Катеринослав, Чернігів), концентрація капіталу, розвиток друкарства й поштових сполучень, що дозволило структурувати ринок періодики й фінансувати наукові експедиції. Як важливий аспект активізації діяльності наукових інституцій Олег Журба визначив урізноманітнення соціального профілю читача (міська буржуазія, чиновництво, студентство, різночинці), що стимулювало видавничу діяльність і сприяло розвиткові комунікаційних потоків усередині наукових об'єднань. Зворотний вплив інституцій на простір міста, на думку науковця, продемонструвало створення Одеського товариства історії і старожитностей (1839), Тимчасової комісії для розгляду давніх актів у Києві (1843), Історичного товариства Нестора-літописця (1873) і губернських вчених архівних комісій (1890—1910-ті рр.), наявність яких разом із музеями й періодичними виданнями маркувала зростання цивілізованого інтелектуального середовища й формувала міський патріотизм. На прикладах Чернігова й Катеринослава кінця XIX — початку XX ст. було висвітлено процеси децентралізації та регіоналізації історичних досліджень, де локальні еліти через вивчення козацької давнини залучалися до загальнонаціональних академічних дискурсів. Отже, спікер, розглядаючи урбанізаційні процеси XIX ст. в нерозривному зв'язку з інтелектуальним розвитком суспільства, запропонував нову методологічну рамку для вивчення історії української науки в міському просторі. Обґрунтовані О. Журбою теоретичні підходи закладають надійне наукове підґрунтя для переосмислення інтелектуальної спадщини українських міст XIX ст. та розробки сучасних концепцій репрезентації локальної історії в публічному просторі.

Доповідь *Сергія Пахоменка* (Латвійський університет, Маріупольський державний університет) «Деколонізація в політиці пам'яті України: мотиви безпеки, антиколоніальна логіка та локальні суперечності в інституційному просторі Одеси» зосередила увагу учасників конференції на сучасних проблемах розвитку інституційного середовища українських міст, актуалізувавши концепт «мнемонічної безпеки». Методологічним підґрунтям виступу стали дискурсно-історичний метод, постколоніальна теорія, концепція сек'юритизації пам'яті, зокрема теоретичні розробки М. Мальксоо, М. Павлишина, Б. Торнквіст-Плева, Ю. Юрчук, емпіричною базою — масив джерел 2022—2025 рр. (нормативно-правові акти, документація Українського інституту національної пам'яті, матеріали органів місцевої влади, статистичні показники, соціологічна інформація). Доповідач диференціював етапи еволюції української політики пам'яті за останні 10 років, визначив головний критерій вшанування історичних постатей у сучасному публічному просторі, назвав повідних а́кторів впровадження таких трансформацій. Складну дихотомію між загальнодержавним антиколоніальним

курсом і резистентністю локальної історичної пам'яті С. Пахоменко розглянув через призму міського простору Одеси, що спричинило жваву дискусію та подальше обговорення головних тез його доповіді. Науковець зафіксував у меморіальному ландшафті міста конфлікт між імперсько-радянськими маркерами й знаками української культурно-історичної присутності. Використавши соціологічні матеріали, він визначив підґрунтя доволі незначної готовності одеської громади до радикальних топонімічних змін — контроверсійне зіткнення громадських інституцій міста й суспільну інерцію, завдяки чому рівень оновлення урбанонімів Одеси — назв об'єктів, найменованих на честь російських і радянських діячів — коливається в межах 25,6—30,2 %. С. Пархоменко обґрунтував невідворотність інституційної деколонізації Одеси, що підтверджується масштабним оновленням понад 500 топонімів і демонтажем близько 50 пам'ятників у місті, але наголосив на необхідності постійної взаємодії між владою і громадськістю, ще раз засвідчивши, що сучасна російсько-українська війна перевела деколонізаційні процеси з площини культурно-ідеологічних дискусій у царину національної безпеки й стратегічного захисту державної ідентичності.

Професорка *Ірина Грідіна* (Маріупольський державний університет) виступила з концептуально новаторською доповіддю на тему безпекових викликів в інформаційному середовищі Києва «Цифрова паніка як зброя: медіатероризм у медіапросторі столиці». Дослідниця реконструювала механізм когнітивної агресії, де мішенню стає цивільне населення, а інструментом дестабілізації — алгоритмічно індукована паніка як загрозливе явище сучасної гібридної війни. І. Грідіна також реконструювала ланцюжок дестабілізації: від кінетичного тригера (ракетного удару чи кібератаки) до інтенсивної дисемінації неперевіреної інформації у соціальних мережах, що спричиняє суспільний шок, дезорганізацію інфраструктури й десинхронізацію комунікаційних процесів у суспільстві. Науковиця умотивовано показала, що метою такого медіатероризму є стратегічна деморалізація, виснаження психологічного ресурсу громадян, індукування стану «навченої безпорадності». Для цього вона деталізувала механізм формування синергетичного ворожого наративу в деструктивних діях анонімних Telegram-каналів через монетизацію тривожності, сенсаційність і ефект «часткової достовірності» (маніпулятивне поєднання фактів і викривленого контексту). Одним із вирішальних чинників цього процесу науковиця назвала нехтування адміністраторами таких мережевих ресурсів фаховою верифікацією даних, завдяки чому вони нерідко стають, навіть проти власної волі, інструментами ворожого інформаційного впливу. Як руйнівний прояв когнітивно-психологічної агресії доповідачка кваліфікувала систематичний ядерний шантаж з боку політичного керівництва РФ, спрямований на посилення суспільного фаталізму. Визначальним умовиводом І. Грідіної стала теза про суспільну «антикрихкість» (життєстійкість і здатність до самоорганізації в умовах кризового хаосу) як фундаментальний соціальний інструмент протидії медіатероризму. На прикладі поведінкових патернів киян під час енергетичних криз науковиця переконливо показа-

ла, що високий рівень інформаційної гігієни, критичне мислення та соціальна згуртованість є таким же важливим елементом національної безпеки, як і розвиток військово-технічної інфраструктури.

Доповіді пленарного засідання породили жваве обговорення та підтвердили, що аналіз інституційного досвіду українських міст у минулому є невіддільним елементом осмислення та проєктування нашого спільного майбутнього.

Не менш різноманітними й змістовно глибокими були виступи під час роботи дискусійних платформ. Учасники першої з них, присвяченої обговоренню проблеми взаємодії владних структур і самоорганізованих громад у діяльності інтелектуально-освітніх інституцій міста, обговорили низку питань, пов'язаних з діями офіційних і неформальних інституцій, інтелектуальних еліт, бізнесових кіл і гуманітарних мереж. *Святослав Чирук* (НТУ «Дніпровська політехніка») і *Світлана Каюк* (ДНУ ім. Олеся Гончара), розглянувши практичний кейс Музею історії Дніпра в доповіді «Інституціалізація історичного наративу: зміна літочислення Дніпра в політиці пам'яті та академічному дискурсі», переконливо продемонстрували, наскільки впливовими суб'єктами деконструкції імперських міфів є академічні та музейні установи. *Ольга Тарасенко* (Київський столичний університет ім. Бориса Грінченка) у виступі на тему «Університет Св. Володимира як осередок історичної вищої освіти в Києві XIX ст. у спогадах студентів» обґрунтовано довела, що Київський університет виконував роль потужної інституційної основи для конструювання національного історичного наративу й виховання нової генерації української гуманітарної еліти.

Низку доповідей цієї частини конференції було присвячено дослідженню практичного внеску інституцій, створених за ініціативи професійних і етнорелігійних громад, у розвиток міста другої половини XIX — початку XX ст. Професорка *Ірина Шандра* (Харківська державна академія культури, Вища школа економіки у Варшаві) всебічно схарактеризувала діяльність Товариства цукрозаводчиків у Києві наприкінці XIX — на початку XX ст. як потужну інституційну основу промислового розвитку. *Світлана Новікова* (Маріупольський державний університет) реконструювала діяльність єврейських громадських, благодійних і просвітницьких організацій у Києві на початку XX ст., чим унаочнила багатоваріантність соціокультурного й етнічного життя міста.

Учасники другої дискусійної панелі розглянули реалізацію культурних ініціатив, діяльність медіа й практики комеморації в інституційному просторі міста. Кілька змістовних доповідей представили драматичну історію роботи культурно-мистецьких інституцій міст України в 1920—1980-х рр. *Олександр Бонь* (Київський столичний університет ім. Бориса Грінченка) у виступі «Капела "ДУМКА" за сторінками щоденника 1920 років» на основі аналізу змісту его-документу розглянув контроверсійне питання діяльності мистецьких інституцій в умовах раннього тоталітарного більшовицького режиму. *Юлія Стуканова* (ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет») у доповіді «Мовні стратегії радянських письменників Донеччини в контексті владного

дискурсу періоду "відлиги" (на матеріалі критики повісті Олександра Чепіжного)» унаочнила тиск державної системи на інтелектуальну активність інституційного середовища міст України навіть в умовах лібералізації суспільної атмосфери. У виступі *Валерія Богуненка* (КЗ «Часовоярський історико-краєзнавчий музей», ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет») «Меморіальні музеї Донбасу в політиці пам'яті доби СРСР» було розглянуто полемічне питання ролі меморіальних музеїв Донбасу в комеморативних практиках радянської епохи.

З вельми змістовними доповідями виступили в межах другої дискусійної платформи *Володимир Сазонов* (Тартуський університет) і професорка *Тетяна Литвинова* (ДНУ ім. Олеся Гончара). В. Сазонов у доповіді «Російські заходи інформаційного впливу проти Естонії» дослідив форми й методи російської пропаганди в Естонії та намагання цієї країни попередити партнерів по НАТО і ЄС про екзистенційну загрозу добробуту й самому існуванню європейської цивілізації з боку агресора. Т. Литвинова, реконструювавши музичний ландшафт Дніпра в умовах російсько-української війни, виснувала, що діяльність мистецьких установ міста є на сьогодні не лише засобом розради, а й дієвим інструментом культурного опору, психологічної стійкості й дипломатичної боротьби. Доповідачка наголосила на тому, що, попри виклики воєнного часу й обов'язкове впровадження безпекових заходів, мистецькі установи міста пропонують надзвичайно різноплановий репертуар, створюють інтерактивні й освітні проєкти для дітей, відкривають нові локації просто неба, успішно провадять міжнародну співпрацю через залучення іноземних диригентів і гастролі у Великій Британії. Науковиця підкреслила, що культурна спільнота Дніпра, поєднуючи мистецтво, безпеку, дипломатію та турботу про молодь, перетворила музичний простір міста на потужний осередок духовного опору й життєздатності.

На дискусійній панелі, фокусом якої стала проблема культурно-антропологічного виміру інституцій у місті, особливо зацікавили учасників конференції доповіді *Ольги Перепелюк* (Український державний університет ім. Михайла Драгоманова), яка на оригінальному джерельному матеріалі дослідила повсякдення церковних співців Михайлівського Золотоверхого собору в XIX ст., *Марка Мілютіна* (Музей видатних діячів української культури, Інститут української археографії і джерелознавства ім. М.С. Грушевського НАН України), який розмірковував на тему складних взаємозв'язків держави й громадянина, проаналізувавши фізичне і психоемоційне здоров'я Олександра Кониського, *Єлизавети Лазько* (Київський столичний університет ім. Бориса Грінченка), чия дослідницька увага зосередилася на розгляді інституційної трансформації Києва в березні 1917 р. через визначення межі між авторським наративом та історичним фактом. *Світлана Андрєєва, Віталій Андрєєв, Роман Подать* (Київський столичний університет ім. Бориса Грінченка) на основі багатого джерельного матеріалу розглянули реалії жіночої праці на Дарницькому фар-

мацевтичному виробництві в контексті еволюції інституційного ландшафту міста 1950—1980-х рр.

Допитливими дослідниками зарекомендували себе молоді науковці в дискусії про проблеми історії міста в його інституційному розвитку. Вони розглянули низку актуальних питань із різних сфер інституційного життя міста в історичній перспективі: рецепції мандрівників XIX ст. щодо сакральних інституцій в ландшафті міст Галичини та Буковини (*Вероніка Штонда*) та ставлення до імперської каральної системи (*Діана Невмержицька*), огляди передвиборчої пропаганди й агітації у пресі в атмосфері виборів до Київської міської думи на початку XX ст. (*В'ячеслав Єськов*), оцінки діяльності Київської «Просвіти» в 1906—1910 рр. за матеріалами періодичних видань (*Дарина Осетянова*), характеристику Києва як центру трансформації православного середовища України (1988—1992 рр.) (*Антон Павленко*). Розмірковування *Катерини Баранової* на тему медіатехнологій взаємодії влади й громади у кризових ситуаціях у комунікаційному просторі сучасного міста зацікавило учасників дискусії аналізом власного досвіду доповідачки.

Підсумовуючи роботу XV Міжнародної наукової конференції «Київ і кияни в соціокультурному просторі України: інституційне середовище», варто зазначити, що результати проведених наукових дискусій підтвердили високий евристичний потенціал і методологічну зрілість сучасної української урбаністики. Завдяки успішному інтегруванню низки міждисциплінарні підходів — просопографічного аналізу, мікроісторії, джерелознавчої реконструкції, комеморативних студій, постколоніальної теорії — проблема становлення та розвитку інституційного середовища міста постала в доповідях учасників форуму у складній поліваріантності історичних репрезентацій і в драматичних викликах сучасності.

Доповіді, репрезентовані на форумі, відтворили багатовимірну еволюцію інституційного простору українських міст XIX—XX ст. Ретроспективний погляд уможливив розуміння того, що процеси інституціалізації міського середовища й подальшої модернізації його через розвиток самоврядування, освітньої мережі та наукових товариств обумовлювалися соціопрофесійною трансформацією міських еліт, залученням локальних спільнот до новітніх інтелектуальних дискурсів. Водночас аналіз радянського тоталітарного транзиту 1930-х рр. унаочнив трагічний розрив академічної та культурної традиції, коли інституційне середовище, музейний ландшафт і архітектурний простір столиці деформувалися агресивною ідеологізацією, десакралізацією та жорстким адміністративно-політичним контролем.

Учасники дискусії особливо зауважили на тому, що в умовах сучасної російсько-української війни дослідження міського інституційного й меморіального простору виходить за межі суто академічної історіографії, набуваючи вкрай важливого безпекового значення. Доповідачі актуалізували концепт «мнемонічної безпеки» як фундаментальний інструмент захисту національної ідентичності та

обґрунтували тезу про те, що послідовна деколонізація урбаністичних просторів є значущим елементом державного суверенітету, а високий рівень інформаційної гігієни й соціальна згуртованість («антикрихкість») громадян — вирішальним чинником протидії когнітивній агресії та медіатероризму.

Апробовані під час конференції теоретичні тези та запроваджений до наукового обігу розлогий масив архівних джерел формують надійне підґрунтя для подальшого переосмислення соціокультурного ландшафту Києва й інших міст України.

Надійшла / Received 15.08.2026
Прийнята до друку / Accepted for publication 08.09.2026
Опубліковано / Published: 11.11.2026

Марина БУДЗАР
Київський столичний університет ім. Бориса Грінченка (Київ, Україна)
Maryna BUDZAR
Borys Grinchenko Kyiv Metropolitan University (Kyiv, Ukraine)
Анна ГЕДЬО
Київський столичний університет ім. Бориса Грінченка (Київ, Україна)
Anna HEDO
Borys Grinchenko Kyiv Metropolitan University (Kyiv, Ukraine)